

Fragmentos de la Comedia Media, Introcucción, Traducción y Notas de Jordi Sanchis Llopis, Rubén Montañés Gómez y Jordi Pérez Asensio (Biblioteca Clásica Gredos, 361), Madrid, 2007, 720 σελ., ISBN: 978-84-249-2872-8, 45 €.

Alexis. *Fragments de Comèdies*, Introducció, Text Grec Revisat, Traducció i Notes de Rubén J. Montañés i Gómez (Fundació Bernat Metge, 369), Barcelona, 2008, 219 σελ. (διπλή σελιδαρίθμηση στις σσ. 90-219), ISBN: 978-84-9859-120-0, 36 € (χαρτόδετο), 42 € (πανόδετο).

Δὲν ὑπάρχουν πολλὰ βιβλία γιὰ τὴν Μέση Κωμωδία καὶ τοὺς ἐκπροσώπους της· γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἐν πολλοῖς εὐπρόσδεκτες οἱ παροῦσες πρόσφατες ἰσπανικὲς ἐκδόσεις.

Τὸ πρῶτο βιβλίον, *Ἀποσπάσματα τῆς Μέσης Κωμωδίας*, μὲ Εἰσαγωγή, Μετάφραση καὶ Σημειώσεις τῶν Jordi Sanchis Llopis, Rubén Montañés Gómez καὶ Jordi Pérez Asensio, συγκεντρώνει, μεταφράζει στὰ ἰσπανικὰ καὶ σχολιάζει 1.336 ἀποσπάσματα σαράντα πέντε ποιητῶν ποὺ ἀνήκουν στὴν λεγόμενη Μέση Κωμωδία. Ἐνας πραγματικὸς φιλολογικὸς ἄθλος! Στὸ βιβλίον προτάσσεται ἐκτενὴς Εἰσαγωγή (σσ. 7-90) καὶ μία γενικὴ Βιβλιογραφία (91-96), ἀκολουθοῦν δὲ ἀναλυτικὰ οἱ ἐξῆς κωμωδιογράφοι: Ἄλεξις (97-236), Ἀναξανδρίδης (237-275), Ἀναξίλας¹ (276-291), Ἄμφις (292-308), Ἀντίδοτος (309-311), Ἀντιφάνης (312-432), Ἄραρὸς (433-437), Ἀριστοφῶν (438-445), Ἀρχέδικος (446-449), Αὐγέας (450), Ἀξιόνικος (451-455), Καλλικράτης (456), Κλέαρχος (457-459), Κρατῖνος Νεώτερος (460-465), Κρόβυλος (466-469), Δημόνικος (470-471), Διονύσιος (472-477), Διώξιππος (478-480), Δρόμων (481-482), Ἐφιππος (483-496), Ἐπικράτης (497-503), Ἐπιγένης (504-507), Ἐριφος (508-511), Στέφανος (512-513), Στράτων (514-518), Εὐβουλίδης (519-520), Εὐβουλος

1. Ὁ Ἀναξίλας ἀπουσιάζει στὸν Πίνακα τῶν Περιεχομένων, στὸν ὁποῖον ὑπάρχουν κάποιες λανθασμένες παραπομπὲς στὴν σελιδαρίθμηση. Ἐπίσης ὀφείλομε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Ἀναξίλας ἀναφέρεται σὲ ὀλόκληρο τὸ βιβλίον ὡς Anaxilao ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κεφαλίδα τῶν μονῶν σελίδων 277-291, ὅπου ἀποδίδεται ὡς Anáxilao. Ὁμοίως καὶ στὴν σ. 102, ἢ μετάφραση τοῦ ὀνόματος τοῦ παρασίτου Μισγόλα ἀποδίδεται Misgolas, ἐνῶ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ Misgoloa (ἀκόμη καὶ στὴν ἴδια σελίδα). Τυπογραφικὰ λάθη πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: σ. 31: Arago ἀντὶ γιὰ Aragos· σ. 127, σμμ. 95: Augeas ἀντὶ γιὰ Augeas· σ. 711: Eubulides ἀντὶ γιὰ Eubúlides· σ. 719: Aristofontes καὶ Clearcos ἀντὶ γιὰ Aristofonte καὶ Clearco.

(521-579), Εὐφάνης (580-581), Φιλέταιρος (582-590), Φίλιππος (591-593), Φιλίσκος (594-595), Ἡνίοχος (596-599), Ἡρακλείδης (600-601), Ξέναρχος (602-608), Μνησίμαχος (609-616), Ναυσικράτης (617-618), Νίκων (619), Νικόστρατος (620-632), Ὠφελίων (633-635), Σώφιλος (636-640), Σώσιππος (641), Σωτάδης (642-645), Θεόφιλος (646-651), Τιμοκλῆς (652-673) καὶ Τιμόθεος (674-675). Ἡ ἔκδοση ὀλοκληρώνεται μὲ δύο λεπτομερῆ Εὐρετήρια, Ὀνομάτων (677-695) καὶ Τίτλων Κωμωδιῶν (697-718) — οἱ πρωτότυποι καὶ ἡ μετάφρασή τους — καὶ μὲ τὸν Πίνακα τῶν Περιεχομένων (719-720).

Ἡ Εἰσαγωγή ἀποτελεῖ ἀπὸ μόνη της μίᾱ μικρῆ μονογραφία γιὰ τὴν Μέση Κωμωδία. Περιλαμβάνει ἕξι κεφάλαια: 1. Μέση Κωμωδία: ἔννοια, χρονολόγηση, ἀποσπάσματα καὶ πηγές (7-11) 2. Ἡ «Μέση» στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κωμωδίας (12-15) 3. Τὰ θέματα τῆς Μέσης Κωμωδίας: i) Ἡ κωμικὴ πραγματεύση μυθολογικῶν θεμάτων (16-20), ii) Λογοτεχνικὴ παρωδία, λογοτεχνικὴ μίμηση καὶ λογοτεχνικὴ πολεμικὴ (21-31), iii) Ἡ κωμωδία πλοκῆς καὶ λαθῶν (31-38), iv) Ἡ κωμωδία ὡς ἀντανάκλαση τῆς πραγματικότητος (38-48), v) Οἱ κωμικοὶ τύποι (48-64), vi) Σκῶμμα καὶ γελοιογράφηση φιλοσόφων καὶ διανοουμένων (64-69), vii) Ἡ κωμωδία ὡς ἀντανάκλαση τῶν ιδεῶν τῆς ἐποχῆς (69-76) 4. Λέξεις, Γλῶσσα καὶ Μέτρον τῶν ἀποσπασμάτων (76-86) 5. Ἐκδόσεις τῶν ἀποσπασμάτων τῆς Μέσης Κωμωδίας. Ἡ δική μας μετάφραση (86-89) καὶ 6. Ἀσυμφωνίες μὲ τὸ κείμενο τῶν Kassel καὶ Austin (89-90). Στὴν Εἰσαγωγή τίθενται μεθοδικὰ καὶ μὲ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια τὰ βασικώτερα θέματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν Μέση Κωμωδία. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ τόμου διαλέγονται δημιουργικὰ μὲ τὴν προγενέστερη βιβλιογραφία, προσθέτοντας μὲ τὴν σειρά τους τίς δικές τους θέσεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἑλλιπῶς φωτισμένη αὐτὴν ἐποχὴ τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κωμικῆς παραγωγῆς.

Ἀκολουθοῦν τὰ ἀποσπάσματα τῶν ποιητῶν τῆς Μέσης Κωμωδίας. Σὲ κάθε ἐνότητα προτάσσεται βιβλιογραφία γιὰ τὸν ἐκάστοτε ποιητὴ (ὄλες οἱ ἐκδόσεις τῶν κωμικῶν ἀποσπασμάτων καὶ οἱ βασικώτερες μελέτες ποὺ ἔχουν ἐκπονηθῆ γιὰ τὸ ἔργο του) καὶ ἕνα σύντομο ἐργοβιογραφικὸ σημεῖωμα ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκτείνεται ἀπὸ δύο γραμμὲς ἕως τέσσερις σελίδες. Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ τὸ corpus τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ κάθε κωμικοῦ ποιητῆ. Οἱ συγγραφεῖς μεταφράζουν ὄχι μόνον τὸ ἕμμετρο ἀπόσπασμα ἀλλὰ καὶ τὴν πηγὴ ἢ ὅποια τὸ διέσωσε. Ἡ σοβαρὴ φιλολογικὴ δουλειὰ τῆς ἔκδοσης

βρίσκεται στις ύποσελίδες σημειώσεις²: εκεί υπάρχουν πολύτιμα έρμηνευτικά και έκδοτικά σχόλια, υπόμνημα παραλλήλων χωριών και βιβλιογραφικές πληροφορίες. Οί τρεις συγγραφείς του τόμου άντιμετωπίζουν ισότιμα όλους τους κωμικούς ποιητές, άνεξαρητήτως άριθμού διασωθέντων άποσπασμάτων τους, και φωτίζουν την άξία που έχει ο κάθε ποιητής στην άρχαιοελληνική λογοτεχνία. Ο μόνος

2. Το βιβλίο διαθέτει 2.343 ύποσελίδες σημειώσεις (289 στην Εισαγωγή και 2.054 στο κυρίως σώμα) και σε αυτές έντοπίζονται έντονες τυπογραφικές ασυνέπειες. Άναφέρουμε τις βασικότερες: τὸ άρχικό γράμμα του μικροῦ ονόματος του συγγραφέα σε μιὰ βιβλιογραφική παραπομπή άλλοτε προηγείται του επιθέτου, άλλοτε έπεται και άλλοτε παραλείπεται· ο έπιμελητής ένδος τόμου άλλοτε αναφέρεται με την συντομογραφία (ed.) και άλλοτε ως (cooꝛd.)· τὸ έτος έκδόσεως ένδος βιβλίου άλλοτε εύρίσκειται έντος παρενθέσεως και άλλοτε οχι, άλλοτε χωρίζεται με κόμμα άπό τις σελίδες στις όποιες γίνεται ή παραπομπή και άλλοτε οχι, άλλοτε προηγείται ή συντομογραφία pág. ή págs. στις παραπεμπόμενες σελίδες και άλλοτε οχι· ή πόλη έκδόσεως άλλοτε μεταφράζεται στα Ισπανικά και άλλοτε οχι· στα πολυσύνδετα με άποσπάσματα τών κωμικών ποιητών (π.χ.: frs. 57, 62, 67, 81 K.-A.), οί άριθμοί άλλοτε χωρίζονται μεταξὺ τους με κόμματα και άλλοτε με άνω τελεία (:), ένῶ δέν προηγείται πάντοτε ή συντομογραφία fr. ή frs.· τὰ ονόματα τών κωμικών ποιητών άλλοτε γράφονται έξ ολοκλήρου με κεφαλαία και άλλοτε με μικρά, έκτός άπό τὸ άρχικό γράμμα, άλλοτε χωρίζονται με κόμμα άπό τὸν άριθμό του άποσπάσματος ή του στίχου όπου γίνεται ή παραπομπή και άλλοτε οχι· ή συντομογραφία κ.έξ. άλλοτε άποδίδεται ως s. και άλλοτε ως sigs.· στην Βιβλιογραφία δέν ακολουθεῖται κάποια σειρά (άλφαβητική ή χρονολογική) στην παρουσίαση τών τίτλων· οί άρχαιοελληνικές λέξεις μεταγράφονται στα Ισπανικά, χωρίς όμως συνέπεια στην άπόδοση τών μακρῶν και με άρκετους παρατονισμούς (π.χ.: σ. 69: erótenos και στην ίδια σελίδα, σμμ. 220 erótenos· σσ. 127-128, σμμ. 98: Porruzouéi και δύο γραμμές πιδ κάτω porpuzō· βλ. επίσης σσ. 697-714 τις βαρεῖες πὸν ἔγιναν κόμματα.)· καλὸ θὰ ἦταν, σὲ ένα βιβλίο του 2007, νά μὴν ἦπαρχαν πλέον παραπομπές στην έκδοση του Nauck γιὰ τὰ άποσπάσματα του Αἰσχύλου (σ. 25, σμμ. 60) και του Εὐριπίδη (σ. 130, σμμ. 105· σ. 136, σμμ. 130· σ. 318, σμμ. 782· σ. 418, σμμ. 1194· σ. 630, σμμ. 1866) και στην έκδοση του Sandbach γιὰ τὰ άποσπάσματα του Μενάνδρου (σ. 441, σμμ. 1224· σ. 451, σμμ. 1261)· λανθασμένους είναι, τέλος, ο «εξισπανισμός» στον συλλαβισμό τών λέξεων: σ. 37: agnórisis· σ. 60, σμμ. 193: postaristofánica· σ. 92: Montpellier· σ. 93 και 95: Darmstadt· σ. 94: nella· σ. 669, σμμ. 2030: Greek. Διορθώνουμε επίσης κάποια λάθη που δέν έμπόπτουν στην άνωτέρω κατηγοριοποίηση: σ. 38, σμμ. 99: DIETZE (De Philemon· σ. 57, σμμ. 177: DÉR, «Duplex argumentum», Homonoia· σ. 78, σμμ. 249: το βιβλίο του López Eire δέν έχει προαναφερθῆ· σ. 78, σμμ. 250: Comoedia· σ. 81, σμμ. 259: verbale chez Aristophane· σ. 85, 7η σειρά: 102 y 103· σ. 92: AMOUROUX (και στίς σσ. 312, 387 σμμ. 1068)· σ. 102, πάνω-πάνω: νά διαγραφῆ ὁ άριθμός 5· σ. 719, 8η σειρά: media οχι nueva.

κωμωδιογράφος στὸν ὅποιον δὲν ὑπάρχουν ὑποσελίδια σχόλια εἶναι ὁ Ἡρακλείδης.

Βιβλιογραφικὰ δὲν ἔχομε νὰ προσθέσωμε κάτι στὴν παροῦσα ἔκδοση³. Ὡς Ἕλληνας χάρηκα ιδιαίτερα, ὅταν εἶδα παραπομπὲς στὶς ἑλληνικὲς μελέτες τοῦ Ἰ. Στεφανῆ (σ. 165, σημ. 223) καὶ τοῦ Μ. Κοκολάκη (σ. 118, σημ. 68). Οἱ συγγραφεῖς γνωρίζουν καὶ χρησιμοποιοῦν σοφὰ καὶ γόνιμα ὅ,τι ἔχει γραφῆ γιὰ τὴν Μέση Κωμωδία ἕως τὸ 2006, ἀκόμη καὶ τὶς ἀδημοσίευτες διδακτορικὲς διατριβὲς τῆς I. Amouroux γιὰ τὸν Ἀντιφάνη καὶ τοῦ Β. J. Millis γιὰ τὸν Ἀναξανδρίδη. Ἴσως νὰ προτεῖναμε τὴν ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ I. M. Konstantakos, *A Commentary on the Fragments of eight Plays of Antiphanes*, Cambridge, 2000, καὶ τὴν μελέτη τοῦ T. Mangidis, *Antiphanes' Mythentravestien*, Frankfurt am Main, 2003.

Το δεῦτερο βιβλίον, Ἄλεξις. Ἀποσπάσματα Κωμωδιῶν, μὲ Εἰσαγωγὴ, Ἐπιμέλεια Ἀρχαιοελληνικοῦ Κεμένου, Μετάφραση καὶ Σημειώσεις τοῦ Rubén J. Montañés i Gómez, εἶναι ἡ δημοσιευμένη μορφή τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ συγγραφέα, ἡ ὁποία ὀλοκληρώθηκε τὸ 1999 στὴν Βαλένθια. Χωρίζεται σὲ ἕξι μέρη: Εἰσαγωγὴ (σσ. 9-60), Βιβλιογραφία (61-79), Διασωθέντες Τίτλοι Κωμωδιῶν τοῦ Ἀλέξιδος (81-84) στὰ ἑλληνικὰ καὶ μεταφρασμένοι στὰ καταλανικὰ, Συντομογραφίαι (85-88), Alexidis Testimonia (90-93, μὲ διπλὴ σελιδαρίθμηση, ὅπως στὶς ἐκδόσεις των Belles Lettres) καὶ Alexidis Comoediarum Fragmenta (96-219, μὲ διπλὴ σελιδαρίθμηση). Οἱ Μαρτυρίαι καὶ τὰ Ἀποσπάσματα ἔχουν στὴν ἀριστερὴ σελίδα τὸ ἀρχαῖο κείμενο μὲ κριτικὸ ὑπόμνημα καὶ στὴν δεξιὰ τὴν καταλανικὴ μετάφραση μὲ ὑποσελίδιες ἐρμηνευτικὲς σημειώσεις. Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ τὸν Πίνακα Περιεχομένων.

Ἡ Εἰσαγωγὴ διαρθρώνεται ὡς ἑξῆς: 1. Βίος καὶ ἔργο τοῦ Ἀλέξιδος (9-11)· 2. Προβλήματα καὶ προοπτικὲς (11-13)· 3. Οἱ πηγὲς τῶν ἀποσπασμάτων ὡς καθοριστικὲς τῶν θεμάτων (14-16)· 4. Τὰ θέματα τῆς κωμωδίας τοῦ Ἀλέξιδος (16-57): α) Δεῖπνον καὶ συμπόσιον, β) Ἡ παρασιτικὴ τέχνη, γ) Ἡ γυναῖκα, δ) Τὸ ὄνομαστὶ κωμωδεῖν, ε) Ὁ φιλόσοφος, f) Γνώμαι, g) Ὁ ἰατρός, h) Ἐρωτας καὶ Ἐρως (Amor i

3. Βλ. ἐπίσης τὴν ἐργασία τῆς Α. Papachrysostomou, *Six Comic Poets: A Commentary on Selected Fragments of Middle Comedy*, Tübingen, 2008, ὅπου ἀναλύονται ἐπιλεγμένα ἀποσπάσματα τῶν Ἄμφιδος, Ἀριστοφάντος, Διονυσίου, Μνησιμάχου, Φιλεταίου καὶ Θεοφίλου.

Eros), i) Στοιχεία της καθημερινής ζωής, j) Τα άποσπάσματα λεξικογραφικών πηγών 5. Κάποιες σκέψεις περί κωμικότητας (57-60, εξαιρετικά ενδιαφέρουσες σελίδες) και 6. Έκδόσεις, Σημειώσεις και Αναφορές (60). Η Βιβλιογραφία φθάνει έως το 2001 και χωρίζεται σε i) Έκδόσεις Αρχαίων Συγγραφέων, ii) Σχολιασμένες Έκδόσεις και Μεταφράσεις και iii) Γενική Βιβλιογραφία, στην όποian για ακόμη μία φορά έντοπιζομε όχι μόνον μελέτες Ελλήνων φιλολόγων, αλλά και τις νεοελληνικές μεταφράσεις των έργων των R. Browning και R. L. Hunter!

Το αρχαίο κείμενο είναι βασισμένο στην έκδοση των Kassel και Austin. Προτάσσεται λίστα συντομογραφιών, στην όποian ώστόσο δεν συμπεριλαμβάνονται τα sigla codicum. Έτσι πολλές φορές ό άναγνώστης δυσκολεύεται ν' αποκωδικοποιήσει τó πλούσιο κριτικό υπόμνημα. Στό ελληνικό κείμενο έντοπίσαμε τυπογραφικά λάθη και ασυνέπειες⁴: στό πρώτο άπόσπασμα βρήκομε μιá δοτική με ι

4. Και σε αυτό τό βιβλίό υπάρχουν τυπογραφικές άβλεψίες: τά μικρά όνόματα των συγγραφέων σε μιá βιβλιογραφική παραπομπή άλλοτε δίδονται όλόκληρα και άλλοτε μόνον τά αρχικά τους: τό όνομα του έπιμελητή ένός τόμου άλλοτε προηγείται του έπιθέτου και άλλοτε έπεται· έν οι συγγραφείς είναι δύο, άλλοτε χωρίζονται με & και άλλοτε με i (το καταλανικό «και»)· ή πόλη έκδόσεως ένός βιβλίου άλλοτε μεταφράζεται και άλλοτε όχι· ό χρόνος έκδόσεως ένός περιοδικού άλλοτε βρίσκεται έντός παρενθέσεως και άλλοτε όχι, άλλοτε χωρίζεται με κόμμα άπό τις σελίδες στις όποιες γίνεται ή παραπομπή και άλλοτε όχι, ό δέ αριθμός του τόμου άλλοτε δίδεται με άραβικό αριθμό και άλλοτε με λατινικό· έν οι αριθμοί των παραπεμπομένων σελίδων ή στίχων είναι τριψήφιοι ή τετραψήφιοι, άλλοτε γράφονται όλόκληροι μετά τό ένωτικό (π.χ. 219-232) και άλλοτε όχι (219-32) ή συντομογραφία κ.έξ. άλλοτε άποδίδεται ως s. και άλλοτε ως ss.· τά όνόματα των κωμικών ποιητών άλλοτε γράφονται έξ όλοκληρου με κεφαλαία και άλλοτε με μικρά, έκτός άπό τό αρχικό γράμμα· στην Βιβλιογραφία δέν ακολουθεΐται κάποια άλφαβητική ή χρονολογική σειρά στην παρουσίαση των τίτλων λανθασμένο είναι και έδώ ό «έξισπανισμός» στόν συλλαβισμό των λέξεων: σ. 37: Tzet-zes· σ. 48, σμμ. 144: Sha-kespeare· σ. 59, σμμ. 160: anti-que· σ. 67: George· σ. 68: Cambrid-ge· σ. 79: sul-l'· σ. 87: Liverpo-ol· σ. 88: Πανεπιστημιακός· σ. 92: πεφρυγμένο. Διορθώνομε επίσης κάποια λάθη ποϋ δέν έμπίπτουν στην άνωτέρω κατηγοριοποίηση: σ. 9, σμμ. 1, σ. 13, σ. 30, σμμ. 76 και σ. 75: Günther· σ. 25, σμμ. 55 και σ. 70: Comoedia· σ. 27, σμμ. 66 και σ. 70: ή διδακτορική διατριβή της M.-J. García Soler έχει έκδοθη στην Μαδρίτη τό 2001 (βλ. πρώτο βιβλίό, σ. 157, σμμ. 177)· σ. 52: Πολυδευκής (δός)· σ. 61, 17η σειρά: comoediae· σ. 63, πάνω-πάνω: comoediis, 5η σειρά: 1900-1907 και 26η σειρά: scenicis· σ. 64, 9η σειρά άπό τό τέλος: Stuttgart· σ. 66, 9η σειρά: Christos· σ. 68, 13η σειρά: 122-131· σ. 79, 6η σειρά:

προσγεγραμμένο, ενώ στο άμεσως επόμενο, καθώς και σε όλόκληρο το βιβλίο εκτός από το απόσπ. 166, σ. 161, οι δοτικές έχουν υπογεγραμμένη· τα αποσπάσματα ξεκινούν άλλοτε με κεφαλαίο γράμμα και άλλοτε με μικρό· δεν είναι σαφής ο τόνος στους τίτλους ΛΟΚΡΟΙ (σ. 151) και ΤΙΤΘΗ ή ΤΙΤΘΑΙ (σσ. 188-189)· η απόστροφος συχνά αποδίδεται αντίστροφα (*). Την καταλανική μετάφραση δεν είμαστε σε θέση να την ελέγξουμε. Έντοπίσαμε ωστόσο κάποιες παρατυπίες: σ. 106: οι δύο πρώτες άραδες ανήκουν στην προηγούμενη σελίδα· απόσπ. 160, σ. 159: οι λέξεις «ώς Άμφις φησίν εν Πανί» δεν μεταφράζονται· απόσπ. 187, σ. 170: ο τίτλος Ποιηταί μεταφράζεται σωστά, μολονότι στο αρχαίο κείμενο είναι στον ενικό· απόσπ. 225, σ. 187: η τελευταία φράση δεν μεταφράζεται· απόσπ. 235, σ. 190: οι λέξεις «Άριστοφάνης Πολυίδω... Άλεξις Καταψευδομένω» δεν μεταφράζονται· απόσπ. 243, σ. 193: η τελευταία φράση δεν μεταφράζεται. Άρκετς φορς ή πηγή ενός αποσπάσματος του Άλέξιδος παραπέμπει σε κάποιο άλλο απόσπασμα του ίδιου ποιητή ή άλλου αρχαίου συγγραφέα. Θα θέλαμε να δηλωνόταν πάντοτε ή έτεροαναφορά, όπως γίνεται στο απόσπ. 62, σ. 118 και στο απόσπ. 177, σ. 165. Τέλος, κάποιες υποσελίδες σημειώσεις της δεξιάς σελίδας απλώς επαναλαμβάνουν την πηγή του αποσπάσματος, όπως ακριβώς και το κριτικό υπόμνημα στην άριστερη σελίδα και, κατά την γνώμη μας, θα μπορούσαν να παραλειφθούν⁵. Ο Montañés Gómez απέφασε να πράξει διαφορετικά από τον W. G. Arnott και στην δική του έκδοση συμπεριέλαβε κείμενο και μετάφραση. Τα σχόλιά του (ακριβώς τὰ μισά από όσα διαθέτει στο κεφάλαιο για τον Άλεξι το πρώτο βιβλίο που παρουσιάσαμε) είναι καρπός έμβριθους και πολυετούς φιλολογικής έρευνας.

Βιβλιογραφικά δεν έχομε να προσθέσωμε κάτι στην εργασία αυτή⁶.

Οί τρεις συγγραφείς είναι καθηγητές αρχαίων ελληνικών σε πανεπιστήμια της Βαλένθια: οί Sanchis Llopis και Pérez Asensio στο Universitat de València, ενώ ο Montañés Gómez στο Universitat Jaume

Theatre και 5η σειρά από το τέλος Oresteia.

5. Πρόκειται για τις σημ. 25, 37, 38, 41, 43, 49, 85, 92, 99, 112, 116, 118, 121, 126, 135, 137, 139, 147, 149, 151, 157, 160, 165, 169, 172, 187, 191, 195, 197, 201, 204, 206, 221 και 226.

6. Βλ. επίσης την μελέτη της A. Lukinovich, *Mélodie, mètre et rythme dans les vers d'Alexis: le savoir-faire d'un poète comique*, Grenoble, 2009.

I. Οί Pérez Asensio καὶ Montañés Gómez ἐπραγματοποίησαν τὸ 1991 τὶς μεταπτυχιακὲς τὸς σπουδὲς (γιὰ τὸν Ἀναξανδρίδη καὶ τὸν Τιμοκλῆ ἀντίστοιχα) καὶ τὸ 1999 τὴν διδακτορικὴν τὸς διατριβὴν (γιὰ τὸν Δίφιλο [ἀδημοσίευτη] καὶ τὸν Ἀλεξί ἀντίστοιχα) ὑπὸ τὴν ἐπιμετεία τοῦ Sanchis Lloris, καθηγητῆ μὲ πείρα καὶ πολυάριθμες δημοσιεύσεις σχετικὲς μὲ τὴν Ἀρχαία καὶ τὴν Μέση Κωμωδία. Δυστυχῶς ἡ διδακτορικὴ του διατριβή, μὲ θέμα τὴν Μέση Κωμωδία, ποὺ ἐκδόνησε τὸ 1986 στὸ Πανεπιστήμιο στὸ ὁποῖο σήμερον ἐργάζεται, παραμένει ἀδημοσίευτη καὶ θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον νὰ βλέπαμε σὲ ποια σημεῖα συμφωνεῖ καὶ σὲ ποια διαφωνεῖ μὲ τὴν ὁμότιμη ἐργασία τοῦ H.-G. Nesselrath. Ὁ Montañés Gómez μιλάει ἄπταιστα καὶ τὰ νέα ἑλληνικὰ⁷. Ἔχει μεταφράσει στὰ καταλανικὰ *Τὸ Ἄξιον ἐστὶ τοῦ Ἐλύτη*, *Τὰ ρέστα* τοῦ Ταχτοῦ καὶ τὸ διήγημα *Διατὶ ἡ μηλιὰ δὲν ἔγινε μηλέα* τοῦ Βιζυηνοῦ, καὶ μαζὶ μὲ τὸν Jesús Cabezas τὴν *Ρωμοσύνη* τοῦ Ρίτσου καὶ τὰ *Τρία κρυφὰ ποιήματα* τοῦ Σεφέρη.

Εἶναι ἄξιον προσοχῆς τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ δύο ἐκδόσεις ἐντάσσονται σὲ σειρὲς μεγάλων ἐκδοτικῶν οἴκων: τὸ πρῶτο βιβλίον στὴν σειρά *Biblioteca Clásica* τῶν ἐκδόσεων Gredos καὶ τὸ δεύτερον στὴν σειρά *Esriptors Grecs* τοῦ Ἰδρύματος Bernat Metge.

Ὁρέστης ΚΑΡΑΒΑΣ

7. Ἡ τριβὴ τοῦ συγγραφέα μὲ τὴν νεοελληνικὴν πραγματικότητα εἶναι παρούσα σὲ ὁλόκληρον τὸ βιβλίον. Ἐκτὸς ἀπὸ παραπομπὰς στὴν γλῶσσα (π. χ. σ. 131, σημ. 77 καὶ σ. 197, σημ. 182) καὶ στὴν ὀρθόδοξη εἰκονογραφικὴ ἀναπαράσταση τῶν ἀγίων Γεωργίου καὶ Δημητρίου (σ. 203, σημ. 182), ὑπάρχουν ἀναφορὲς μέχρι καὶ στὴν κορινθιακὴ σταφίδα (σ. 212, σημ. 222) καὶ στοὺς ἀμπελώνες τοῦ Τατοῦ ἐπὶ Γκλύξμπουργκ (σ. 211, σημ. 217)!